

POPIS TRASY 005

Broumov - Božanov - Radków - Ratno Dolne - Wambierzyce - Ratno Górne - Tlumaczów - Broumov

vhodné pro cykloturisty
délka 35 - 40 km
fotografie http://www.milan-skoda.cz/fotogalerie_2014.htm

Trasu začínáme v Broumově u nemocnice na výpadovce (honosný název pro starší rozbitou a úzkou silnici) vedoucí kolem polního letiště směrem na Martínkovice a Božanov, tedy směrem do Polska (cyklotrasa 4000). Při zastavení na okraji Božanova před kostelem svaté Máří Magdalény se nám naskytnou první krásné výhledy na Broumovské stěny a sousedící Hejšovinu (Szczeliniec) /919 m n.m./ v Polsku.

foto 01 kostel svaté Máří Magdalény v Božanově (vpravo na obzoru Hejšovina)
foto 02 na pozadí Hejšovina, v popředí zprava hraniční vrchy Suchý vrch (715 m n.m.), Lopota (716 m n.m.) a Bílá skála (696 m n.m.)
foto 03 věž kostela svaté Máří Magdalény v Božanově
foto 04 kamenný anděl na hřbitově v areálu kostela svaté Máří Magdalény v Božanově
foto 05 kostel svaté Máří Magdalény v Božanově

Pod kostelem je v obci Božanov v dolíčku křižovatka, na které cyklotrasa 4000 vedoucí do Polska vede rovně a lehce vzhůru. Když už jsme ale v Božanově, uděláme si zde malinkou zajížděku do lesa po levé straně ve směru naší cesty, k poutnímu místu, k Mariánské studánce a poutní kapličky Panny Marie Lurdské z roku 1890. Na křižovatce pod kostelem tedy odbočíme vlevo na cyklotrasu 4002, jakoby směrem na Otovice, ale ujedeme po ní zhruba jenom 300 metrů a bedlivě očekáváme po pravé straně nenápadnou odbočku stoupající do polí k malému lesíku. Přes travnatý úvoz mezi poli pak zhruba kilometr stoupáme k našemu prvnímu cíli a v lesíku najdeme, žel už částečně zdevastovanou kapli se studánkou a křížovou cestou s popisky v němčině, bohužel již bez průvodních obrazů.

foto 07 kaple Panny Marie Lurdské v lesíku nad Božanovem
foto 08 kaple Panny Marie Lurdské, ve strouze v popředí studánka
foto 09 křížová cesta vede na kapličkou po obou stranách strouhy
foto 10 křížová cesta vede na kapličkou po obou stranách strouhy
foto 11 křížová cesta vede na kapličkou po obou stranách strouhy

Pokud nejsme dobrodruzi, tak se od kapličky můžeme vrátit stejnou cestou zpět dolů na silnici a na křižovatku ke kostelu, od kterého pokračujeme vlevo po cyklotrase 4000 do Polska. Pokud máme odvážnějšího ducha můžeme se s kolem protlačit kolem křížové cesty houštím a kopřivami nad lesík (asi 100 metrů), kde narazíme na polní cestu lemující okraj lesa a po ní směrem vpravo les v délce jednoho kilometru objedeme, abychom pod ním zabočili na polní cestě doleva a vrátíme se tak na silnici směřující do Polska, která je cyklotrasou 4000, ale už asi 500 metrů nad Božanovem. Obec nám tedy při objezdu lesa trčí po pravé ruce a při stoupání po silnici do Polska ji máme již za zády. Cyklotrasa nad Božanovem přes hranici do polského Radkówa vede po krásné asfaltové úzké

silnici, na kterou je pro auta zákaz vjezdu. Na popisované cestě kolem lesa a po silnici nad Božanovem směrem do Polska si opět můžeme vychutnávat krásné výhledy na Broumovské stěny, Korunu, lom a Hejšovinu.

foto 12 výhled nad lesem s Mariánskou studánkou přímo na Broumovské stěny nad Božanovem (rovný hřeben je ohraničený vlevo Korunou /769 m n.m./ a vpravo Velkou kupou /708 n.m./, na fotografii lze vpravo dole v dálce spatřit věžičku kostela svatě Máří Magdalény v Božanově)

Stoupající silnice nad Božanov nás asi po kilometru přivede na státní hranici CZ/PL, kterou poznáme podle klasických hraničních patníků rozdělujících pole a známé hraniční cedule Pozor, státní hranice. Nostalgicky přímo na hranici můžeme posedět na lavičce a po chvílce odpočinku pokračovat dále zhruba 2 km do první polské vesnice pod Hejšovinou, kterou je Radków. Příhraničí z polské strany je stejně tak jako na naší straně broumovské protkáno několika vesničkami a v každé stojí pěkný kostel. Nutno podotknout, že kostely na polské straně nebývají většinou barevně omítnuté (jako třeba ten božanovský), ale často bývají vyšperkované vnějšími freskami a jak by neznalec umění mohl podotknout, dokonce až naivními malbami. Radków je toho klasickým příkladem.

foto 13 Kostel svatě Doroty (Kościół św. Doroty) v Radkowie

foto 14 Kostel svatě Doroty (Kościół św. Doroty) v Radkowie

V Radkowie opustíme cyklotrasu 4000, která v pravém úhlu zatáčí na Hejšovinu, projedeme Radków přes náměstí dolů, pod náměstím zabočíme do esíčka vlevo a záhy vpravo a zamíříme směrem k 10 km vzdálenému poutnímu místu Wambierzyce (Vambeřice), kam nás přes Ratno Górne a Ratno Dolne dovede cyklotrasa 4020. Malou nevýhodou je, že tato silnice slouží jako běžná spojnice do Wambierzyc a tudíž se musíme zařadit do běžného silničního provozu. Téhle silnici se lze vyhnout tím, že v Radkowie pod náměstím místo na hlavní vlevo pojedeme mírně vpravo mezi domky po turistické modré, která nás po horší a užší silničce nakonec dovede také až do Wambierzyc.

foto 15 ruina bývalého zámku v Ratnie Dolnym

foto 16 ruina bývalého zámku v Ratnie Dolnym

Pomalu se tak dostáváme k cíli naší cesty, k poutnímu místu Vambeřice, o kterém se zmiňovala už Božena Němcová v Babičce, kdy babička ukazujíc přes Hejšovinu, řekla dětem: „*Tam znám každou stezku, tam v těch horách leží Kladsko, kde se vaše matka narodila, tam jsou Vambeřice a Varta, tam ... mluvilo se tam více česky než německy*“. Vambeřice jsou známým a významným poutním místem, kterému se též říká Slezský Jeruzalém. Polský název Wambierzyce byl vytvořen až po Druhé světové válce tím, že Poláci přeložili již dávno vžitý český název Vambeřice, který vznikl před pár stoletími původně z německého Albendorf na tehdejší český název Valbeřice, časem postupně zlidovělý na Vambeřice.

Vznik svatyně ve Vambeřicích souvisel s legendou a dějiny tohoto poutního místa jsou od samých počátků spojeny se soškou Matky Boží. Právě zde na začátku 13. století, kdy Vambeřice ještě nebyly osídleny, na místě, na kterém dnes stojí bazilika, rostla uprostřed hustého lesa mohutná lípa a na ní byla zavěšena soška Matky Boží s děťátkem v náručí. Mezi lidmi, kteří se k ní přicházeli modlit, byl i nevidomý Jan z Ratna. Často ho doprovázela vnučka, která ho zde nechávala celý den. Večer, když se začalo smrákat, se pro něj vracela a odváděla ho domů. Jednoho dne, když pro

slepého starce nikdo dlouho nepřicházel a začínala se blížít bouřka, se Jan rozhodl, že se vrátí sám. Není těžké si představit nevidomého muže, jak se snaží najít cestu holí mezi stromy a kořeny. Neušel ani pár kroků, zakopl, upadl a ztratil vědomí. Po chvíli, když přišel k sobě, zjistil, že velmi dobře vidí stromy, které jsou kolem něj a z místa, na němž byla umístěna socha se k němu line neobvyklá záře. Zpráva o jeho zázračném uzdravení se brzy rychle rozšířila. Místo se soškou se proto stalo hojně navštěvovaným poutním místem východních Čech. Právě i proto byl postaven u lípy kamenný oltář a u něho svícen a křtitelnice (jež se dnes nacházejí na ochozu baziliky). Na nedalekých návrších se časem začali usazovat lidé. V roce 1253 přišli z iniciativy krále Přemysla Otakara II. na území dnešních Vambeřic kolonisté z Míšně v čele s rodinou von Tschischwitz, kteří Vambeřice založili. Sláva zázračné sošky postupně rostla, a proto se začalo uvažovat, jak zajistit, aby byla chráněna před ničivými důsledky deště, větru a sněhu. První dřevěná svatyně byla postavena z iniciativy rodiny von Tschischwitz v letech 1261 - 1263. Ves Vambeřice je v písemných dokumentech zachycena v roce 1330 jako vlastnictví kladských johanitů. Mariánský kult se pak rozšířil po okolí v 15. století. To už ale dřevěný kostelík nevyhovoval potřebám přichozích poutníků. Proto tehdejší majitel Ludvig von Pannwitz nechal v roce 1512 vystavět novou zděnou svatyni. V roce 1677 se stal majitelem Vambeřic Daniel Paschasius von Osterberg, který se rozhodl, že vytvoří na svých pozemcích miniaturu Svatého města Jeruzaléma. Svůj sen začal realizovat v roce 1683 stavbou kapliček na hoře Kalvarii a v roce 1695 zahájil stavbu nového kostela. V roce 1710 byla nová svatyně vysvěcena, avšak krátce poté začaly v kostele prskat stěny a klenba. Ukázalo se totiž, že sloupy, které měly klenbu podpírat, nebyly vyžděny, ale pouze uvnitř vyplněny polními kameny. Poškození postupovalo tak rychle, že již v roce 1715 hrozilo, že se stavba zřítí. Po Osterbergerově smrti našťastí získal majetek hraběte Franz Anton von Götzen. Ještě v roce 1715 zahájil přestavbu kostela. Podle nového projektu byla zachována část kostela Osterberga, bylo využito dosavadní průčelí a částečně i zdi původního kostela. Jméno architekta nového kostela není známo, ale zdá se, že kostel byl postaven v duchu tradic české architektury z konce 17. století, ve které se mísí raně barokní tendence s novějšími prvky vrcholného baroka. Projekt vambeřického kostela vznikl pravděpodobně v prostředí Dienzenhoferů. Vambeřice leží 15 km jihovýchodně od Broumova. Právě zde v letech 1685 - 1694 postavil na starých obvodových zdech pražský stavitel Martin Alliger nový klášterní kostel. Pro nás má zcela zásadní význam informace, že v letech 1727 - 1733 přestavěl Kilián Ignaz Dienzenhofer broumovský hrad i probošství ve skvostný barokní klášter, na jehož vnitřní i vnější výzdobě se podílela řada vynikajících umělců. Ti také nepochybně pracovali i na stavbě i výzdobě vambeřické baziliky. Nový kostel, postavený na čtyřúhelníkovém půdorysu, byl rozdělen na tři části: presbytář, hlavní loď a ochoz. Od té doby (1715 - 1724) nedošlo již k žádným zásadním stavebním úpravám. Pouze na začátku 20. století byla přestavěna dvě otevřená nádvoří u jižní stěny kostela na klenuté kaple a na průčelí bylo nainstalováno elektrické osvětlení s 1390 žárovkami, umístěné na hlavních architektonických prvcích (průčelí). Ke kostelu vede monumentální trojitě kamenné schodiště. Má 57 schodů se symbolickým významem - 9 schodů (počet andělských chórů), plus 33 schodů (tedy věk Ježíše Krista v okamžiku ukřižování) a 15 schodů (což je věk Panny Marie v okamžiku početí Ježíše Krista). Imponující barokní průčelí, dosahující výšky 52,5 metru je rozděleno na tři části, ze kterých je nejširší část prostřední. Je ozdobena symetricky rozmístěnou dvojí řadou pilastrů a slepých dveří a v polovině je rozdělena nevelkou galerií na dvě podlaží. Díky tomu působí kostel jako palác. Tento dojem je zesílen horním zábradlím, které je ozdobeno kamennými sochami apoštolů. Průčelí je završeno třemi rovnými štíty. Uprostřed půlkruhového výklenku se nachází na ose průčelí veliká dřevěná socha Matky Boží Vambeřické z poloviny 18. století a nad ní se vine emblém se znakem papeže Pia XI. Zvláště působivě vypadá průčelí při večerním osvětlení. Interiéry svatyně vybavené barokním inventářem vynikají uměleckými díly Karla Sebestiana Flackera. Kazatelna z roku 1725, která je sochařskou kompozicí, vyjadřuje slova mariánského hymnu Magnificat a hlavní oltář z téže doby, na kterém se nachází zázračná soška Matky Boží. Gotická soška s podstavcem, zhotovená z lipového dřeva, je

28 cm vysoká. Představuje Matku Boží s nahým Ježíšem v náručí. Děťátko drží v pravé ruce ptáčka a levou natahuje k ovoci, jež má Matka v levé dlani. Hlava Marie i Ježíše jsou ozdobeny korunami. Celá soška je polychromovaná. Podobně jako jiná zobrazení tohoto typu má i vambeřická soška oblečené tzv. „šaty“, které ji zahalují od šije až po kotníky. Má několik šatů, které mají různou barvu podle toho, o jaký svátek nebo období liturgického roku jde. Dne 22. února 1936 povýšil papež Pius XI. na přímluvu pražského arcibiskupa dr. Karla Kašpara poutní kostel na baziliku minor. Dne 17. srpna 1980 došlo k největší a nejvýznamnější události v dlouhé historii vambeřické svatyně, soška Matky Boží byla tehdy korunována na vambeřickou Královnu rodin. Ta je též i patronkou Kladska. Nad obloukem před presbytáři je umístěn velký krucifix s ukřižovaným Ježíšem a sochami Matky Boží, sv. Jana a klečící Máří Magdalény. Dvě první pocházejí z roku 1728, pouze socha Máří Magdalény byla vytvořena v roce 1743 sochařem Hellmanem. U západního vstupu do lodě svatyně se nacházejí varhany postavené v roce 1794 Paulem Zeiziusem z Frankenštejna (Ząbkowice Śląskie) a polychromované Kasparem Rothsmanem z města Kladska. Na vnitřní straně můžeme obdivovat osm barevných medailonů od Antona Borna se zobrazením svatých, kteří uctívali Matku Boží. Je to sv. Bernard, sv. Antonín, sv. František, sv. Karel Boromejský, sv. Dominik, sv. Augustin, Ambrož a Stanislav Kostka. Medailony lemují největší malbu baziliky, na stropní klenbě v kostelní lodi od Itala Giovanniho Bonora, přemalovanou později v roce 1936, malířem Antonem Bornem, ale někdy se za autory malby znázorňující Navštívení Panny Marie uvádějí bratři Meyer-Speerové. V pozadí je bazilika a Stolové hory a v popředí je navštívení Panny Marie u svaté Alžběty. Vedle je vidět postavy sv. Josefa a sv. Zachariáše. V chrámové lodi jsou čtyři oltáře. V přední části se nachází (napravo) tzv. český oltář sv. Jana Nepomuckého. Mimo jiné je na něm umístěna i socha sv. Václava. Naproti se nachází oltář sv. Valentina. V zadní části kostela je to oltář sv. Antonína Padovského a sv. Josefa (nalevo). Autorství části oltářů (sv. Jana Nepomuckého a Valentina) se připisuje sochaři Michaelu Kösslerovi či Michalu Klahrovi staršímu. V kostelní lodi se též nacházejí triptychy obrazů svatých (napravo od světců) patrně sv. Karla Boromejského, sv. Františka Salského a sv. Jana Sarkandra (pocházející ze Skočova na Těšínsku). Protějšek tvoří triptych světic a to sv. Apolény, sv. Otélie a patronky Slezska sv. Hedviky. Ve svatyni lze spatřit množství votivních darů zbožných poutníků, jako jsou benátské stříbrné svícny, stříbrné desky, pět obrovských svící, ve skleněných vitrinách obrazy darované zdejšímu chrámu z 18. - 19. století atd. Ty se nacházejí převážně v ochozu baziliky. Další mimořádnou perlou tohoto poutního areálu ve Vambeřicích je rozsáhlá křížová cesta. Původní kaple, postavené v roce 1683 z Osterbergovy iniciativy, se vzhledem k jejich provizornímu rázu a použití dřeva jako stavebního materiálu, nedochovaly. Komplex staveb byl pravidelně přestavován. K nejdůležitějším stavebním úpravám došlo po roce 1788. Další početné renovace a přestavby kaplí a kapliček probíhaly v 19. století, mimo jiné přibližně v letech 1825 - 1841, ve třetí čtvrtině 19. století, v letech 1885 - 1888 a první polovině 20. století. Základní síť cest na hoře Kalvarii byla vytvořena do poloviny 18. století a během následujícího století nebyla příliš měněna. Po stavebních úpravách, ke kterým došlo v druhé polovině 19. století, získal západní svah hory Kalvarie, nacházející se naproti kostelu, terasové uspořádání, jehož součástí se staly rovněž nové stezky, protínající tři hlavní kolmé cesty. Poté co vznikl zárodek křížové cesty na hoře Kalvarii, se přistoupilo k výstavbě křížového komplexu v centru Vambeřic. První kapličky byly postaveny po roce 1693 v nové Horní ulici (dnes Szpitalna). Tady stejně jako později i jinde, se kapličky staly podle vzoru Jeruzaléma součástí městské zástavby. Byly rozmístěny různým způsobem jednotlivě, v řadách nebo uzavíraly souběh ulic. Součástí křížového komplexu jsou ještě dvě poustevny: jedna na hoře Kalvarii, druhá na Nové hoře (Tábor, Sinaj) a stezky na obou kopcích. Poustevna na hoře Kalvarii vznikla na doporučení Daniela Paschasiuse von Osterberga. První poustevník se v ní usadil patrně už v roce 1685 (někdy se uvádí rok 1699). Křížová cesta na hoře Kalvarii vznikla v roce 1732. Tvořilo ji několik zastavení, která se nacházela podle jeruzalémského vzoru kapliček. Zastavení byla označena dřevěnými kříži s plechovými rozetami. Na těchto křížích byly v roce

1749 umístěny první obrazy, jež byly v roce 1777 vyměněny za nové. V první polovině 19. století byla pozměněna místa původních zastavení na křížové cestě, která byla před rokem 1858 rovněž přestavěna. Nová zastavení měla podobu kamenných pomníků, které tvořil schod jako základ, čili krychlový podstavec s nápisem ze svatého Písma, obraz, trámová a jeho zakončení. Tato zastavení na křížové cestě byla později nahrazena podobnými, dodnes zachovanými, jež byly vystavěny na konci 19. století a roku 1888 vyplněny obrazy od malíře Knauera z Nysy. S neobvykle bohatým ikonografickým programem vambeřické Kalvarie souvisí i názvy kopců, které obklopují obec a jež připomínají Jeruzalém a jiná místa popsaná v Bibli. Návrší, na kterém se proti Kalvárii nachází bazilika, se jmenuje Sion (Syjon). Odpovídá jeruzalémské Olivové hoře a Golgotě. Jižně od Kalvárie pak leží několik vršků: Tabor, Nová hora (Góra Nowa), Sinaj (Synaj), Oreb (Góra Choreb). Historický název dostal i potok, který protéká Vambeřicemi, jeho jméno je Cedron. Údolí, kde protéká, se říká Údolí Cedronu nebo Jozafatovo údolí. Toto názvosloví představuje podklad pro ikonografický program křížové cesty, který je rozdělen na tři části a vychází ze Starého Zákona, z Evangelia a z apokryfů či křesťanské tradice. Série těchto vyobrazení je zakončena kapličkami sv. Barbory, patronky chudých a trpících, Všech svatých a mariánskou kapličkou. Celá cesta po Kalvárii trvá zbožnému poutníkovi čtyři až pět hodin. Součástí ikonografického programu vambeřické křížové cesty je také 14 bran, které mají připomínat Jeruzalém a současně také spoluutvářet městský ráz Vambeřic. Sedm z nich odpovídá skutečným branám v městských hradbách Jeruzaléma, z nichž tři jsou zmiňovány ve Starém Zákoně. Byla to Brána údolí, Ovčí brána a Brána Benjamín. Ve starověku existovala rovněž Vodní brána a v křesťanské tradici se zachovaly mimo jiné i Brána Getsemane, zvaná též Branou pokolení, Sionská brána a Brána sv. Štěpána nebo Lví brána. Zbývající brány, postavené ve Vambeřicích, tedy Betánie, Brána svatyně, Kněžská, Stará, Golgota, Brána soudu, Litostrotos a Gyhon (svatého Floriána), získaly své vlastní názvy, které nijak nesouvisely s jeruzalémskými branami. Symbolizovaly především místa důležitých událostí z Ježíšova života a vztahovaly se k symbolice kapliček. Naopak zasvěcení jedné z nich, sv. Florianovi, souviselo již s tím, že Vambeřice byly svěřeny do jeho péče, aby byly uchráněny před požárem. Bazilika s ochozem, kde se nachází 11 kaplí, 14 bran a 135 kapliček činí z Vambeřic Slezský Jeruzalém. Například v roce 1890 navštívilo toto poutní místo více jak 150 000 poutníků z Pruska, Čech a Moravy. Každým rokem procházelo do Vambeřic velké procesí poutníků. Taková procesí chodívala také i do Králik, do Křtin a na Svatý Kopeček u Olomouce. Další svědectví o poutním kostelu ve Vambeřicích přináší Alois Jirásek: *„Na posvátných schodech ke kostelu, po nichž nikdo zpřímá nekráčel, přibývalo modlících se. Na každém schodu klečelo jich několik, na každém schodu odřikávali Otčenáš, po každém Otče náš políbili schod a ležli po kolenou na druhý, vyšší. Jedna z žen měla v zástěře plný klín kamení, s tím nákladem se šoupala do schodů, jichž bylo jako let Kristových, spínajíc ruce a vzhlížejíc vzhůru ke chrámu; a zas se hluboko sehnula a líbala zaprášený schod dlouhým, pokorným políbením.“* (z románu U nás, III., str. 429). Jen pro příklad, z Velkých Losin z Jeseníků trvala pěší pouť do Vambeřic tři dny. Vambeřický poutní areál dotváří pohyblivý betlém z druhé poloviny 19. století. Ten se nachází v budově na úpatí hory Kalvárie. Iniciátorem této stavby byl hodinář Longin Wittig. Tento neobvykle nadaný člověk se narodil ve vesnici Hora sv. Anny nedaleko Nové Rudy v roce 1824. Byl vychováván v rodině, v níž bylo stavění vánočních betlémů tradicí, předávanou z pokolení na pokolení. Rozhodl se, že postaví veliký mechanický betlém. Scénu představující narození Ježíše začal připravovat kolem roku 1850, ještě když žil ve své rodné Hoře sv. Anny. V roce 1877 se přestěhoval do obce Střední Stěna, odkud odešel v roce 1882 do Vambeřic. Společně s rodinou se usadil v domě, ve kterém se dnes nachází betlém. Tady začal rovněž své dílo ukazovat lidem z okolí. Tento betlém stavěný během 28 let má 800 figurek. Záhy se stal betlém atrakcí pro poutníky i turisty, kteří toto místo navštěvovali. Právě z jejich podnětu se Wittig rozhodl, že vytvoří další vitrínu se scénami Křížové cesty. Longin Wittig zemřel v roce 1895 a o betlém se začal starat jeden z jeho tří synů, Hermann Wittig (1857 - 1932). Ten posléze pokračoval

v rodinné tradici a betlém obohatil o další scény. V roce 1946 se betlém dostal do péče místní samosprávy, která ho posléze svěřila zdejší farnosti. Betlém je otevřen veřejnosti po celý rok. Vambeřice byly spolu s celým Kladskem do roku 1742 součástí Čech jako hrabství. Církevně patřilo Kladsko k Pražské arcidiecézi až do 70 let minulého století. Nyní je součástí Vratislavské arcidiecéze a Dolnoslezského vojvodství. Vambeřice mají v současnosti něco málo přes tisíc obyvatel. Od června 2007 slouží ve Vambeřicích františkáni z provincie sv. Hedviky řádu Menších bratrů. Ti poskytují v budově kláštera pro poutníky ubytování i stravu.

- foto 17** Vambeřická bazilika
- foto 18** Vambeřická bazilika
- foto 19** Vambeřická bazilika
- foto 20** Vambeřická bazilika
- foto 21** Vambeřická bazilika
- foto 22** Vambeřická bazilika
- foto 23** Vambeřická bazilika
- foto 24** Vambeřická bazilika
- foto 25** pohled od baziliky na protější svah, kde jsou kapličky, křížová cesta a Kalvárie
- foto 26** stoupání na Kalvárii
- foto 27** stoupání na Kalvárii
- foto 28** stoupání na Kalvárii
- foto 29** křížová cesta za Kalvárií
- foto 30** stoupání na Kalvárii

Po religiozním zážitku ve Vambeřicích se můžeme vydat zpět do Radkówa, jak je výše popsáno buď po hlavní silnici přes Ratno nebo po úzké polní silnici po turistické modré. Abychom se nevraceli do Broumova stejnou cestou přes Božanov, na kraji Radkówa budeme po cyklotrase 4020 pokračovat vpravo na Gajów a přes kamenolom do Tlumaczówa, kde se za kostelem svatého Petra a Pavla dáme ostře vlevo, na hraniční přechod s naší obcí Otovice. Tudy se po cyklotrase 4020, která vede po silnici, nakonec vrátíme do Broumova.